

УДК 81'24:378.016

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/47-4-32>**Валерія САМОЙЛЕНКО,***orcid.org/0000-0002-7438-1294*

асистент кафедри української мови

Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

(Дніпро, Україна) *ValeriaSam20@gmail.com***Тетяна ШУЛІЧЕНКО,***orcid.org/0000-0002-4579-6669*

викладач кафедри іноземних мов

Дніпровського національного університету залізничного транспорту

імені академіка Всеволода Лазаряна

(Дніпро, Україна) *tshulichenko@gmail.com*

РОЗВИТОК SOFT SKILLS У СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ МОВОЗНАВЧИХ ДИСЦИПЛІН

У статті проаналізовано сутність терміна *soft skills* та його актуальність для навчального процесу сьогодення. Досліджено навички, що можуть входити до аналізованого загального поняття. Обґрунтовано актуальність опанування м'яких навичок серед студентів на заняттях з мовознавчих дисциплін рідної та іноземної мов. Наведено перелік практичних прикладів завдань для розвитку таких навичок серед студентів. Синтезовано роль і значення міжособистісної ефективності та комунікаційної компетентності в конкурентоспроможності організації. Визначено, що навички усного спілкування є надзвичайно важливими в навчальному процесі, й очікуваним від випускників університетів буде розвиток потрібних м'яких компетентностей для отримання конкурентної переваги на ринку праці. Інституційні опитування доводять, що ефективність міжособистісного спілкування сприяє підвищенню продуктивності робочої сили особи та загальної продуктивності організації. Крім того, це покращує можливості найму для випускників університетів, а також сприяє швидкому просуванню в організації. У статті наголошено на нагальній потребі формування навичок усного та письмового спілкування. Під терміном *soft skills* розуміємо комбінацію міжособистісних, соціальних навичок, навичок спілкування, критичного мислення, рис характеру, ставлення, атрибутів кар'єри та емоційного інтелекту. Їхня принципова відмінність від *hard skills* – у важкості вимірювання досягнень і результатів діяльності того, хто опановує такі навички. До м'яких навичок уналежнюємо здатність до плідної комунікації, колаборації, креативного та критичного мислення. Аналізовані навички опановують лише протягом здійснення певної практичної діяльності. Інтегральною навичкою, що вдосконалюється постійно, є здатність особи до комунікації. Її можливо розвинути в таких формах діяльності, як діалог, полілог, дискусія, презентація, доповідь тощо. Тісно пов'язана з комунікативною навичкою здатність особи до колаборації, тобто опрацювання певних масивів інформації колективно. Завдання, спрямовані на розвиток здатності до колаборації, розвивають такі навички, як тайм-менеджмент, уміння планувати власну діяльність тощо. Важливою м'якою навичкою сьогодення є критичне мислення як здатність аналізувати масиви інформації, вміти ставити потрібні для розуміння правдивості даних питання тощо. Чільною навичкою є також здатність до креативного мислення, тобто створення інформації, шляхів подолання криз замість їхнього відтворення.

Ключові слова: *soft skills*, м'які навички, комунікація, критичне мислення, мовознавчі дисципліни, креативність, колаборація.

Valeriia SAMOILENKO,*orcid.org/0000-0002-7438-1294*

Assistant at the Ukrainian Language Department

Oles Honchar Dnipro national University

(Dnipro, Ukraine) *ValeriaSam20@gmail.com***Tetiana SHULICHENKO,***orcid.org/0000-0002-4579-6669*

Lecturer at the Department of Foreign Languages

Dnipro National University of Railway transport

named after Academician Vsevolod Lazaryan

(Dnipro, Ukraine) *tshulichenko@gmail.com*

SOFT SKILLS DEVELOPMENT AMONG STUDENTS WHILE STUDYING LINGUISTICS

The article analyzes the gist of the term soft skills and its relevance for the educational process of today. It is researched what skills can be included in the analyzed general concept. The relevance of mastering soft skills among students in classes in linguistics of native and foreign languages is substantiated. A list of practical examples of tasks for the development of such skills among students is given. The role and significance of interpersonal efficiency and communication competence in the competitiveness of the organization are synthesized. Several studies have concluded that oral communication skills are extremely important in the educational process, and university graduates will be expected to develop the necessary soft competencies in order to gain a competitive advantage in the employment market. Institutional surveys show that the effectiveness of interpersonal communication helps to increase the productivity of the individual's workforce and the overall productivity of the organization. In addition, it improves employment opportunities for university graduates, as well as promotes rapid advancement in the organization. The article emphasizes the urgent need to develop oral and written communication skills. Note that the term soft skills means a combination of interpersonal, social skills, communication skills, critical thinking, character traits, attitudes, career attributes and emotional intelligence. Their fundamental difference from hard skills is the difficulty of measuring the achievements and results of those who master such skills. Soft skills include the ability to communicate effectively, collaborate, and think creatively and critically. The analyzed skills are mastered only during the implementation of certain practical activities. An integral skill that is constantly improving is a person's ability to communicate. It can be developed in such forms of activity as dialogue, polylogue, discussion, presentation, report, etc. Closely related to communication skills is a person's ability to collaborate, namely to process certain sets of information collectively. Tasks aimed at developing the ability to collaborate develop the same skills as time management, the ability to plan their own activities and more. An important soft skill of today is critical thinking as the ability to analyze arrays of information, be able to ask questions that are necessary to understand the veracity of data, and so on. The main skill is also the ability to think creatively, for example, to create information, ways to overcome crises instead of reproducing them.

Key words: soft skills, communication, critical thinking, linguistics, creativity, collaboration.

Постановка проблеми. З кінця 1990-х років випадки вживання терміна «soft skills» (м'які навички, гнучкі навички) значно збільшилися в освітній літературі, бізнес-тренінгах, консультуванні щодо кар'єри та вакансій, де такий термін часто ототожнюють із міжособистісними або гуманітарними навичками. Вони відрізняються від «hard skills» (важких навичок). Останні навички, засвоєні, зокрема, на заняттях із захисту інформації, техніки, біології, бухгалтерського обліку, хімії тощо, можна легше визначити та оцінити. Однак популярним та одним із визначальних чинників під час прийому на роботу або підвищення є м'які навички. Попри загальну популярність терміна soft skills, у лінгвістичній науці його часто замінюють терміном «міжособистісні навички» (Robles, 2016: 80). Утім, така заміна термінів щонайменше не відповідає всім вимогам, поставленим до сучасного випускника університету, оскільки одним із пріоритетних підходів до формування soft skills у процесі навчання мов є врахування відповідних здібностей, які умовно називають «4 C's або 4 K» (critical thinking – критичне мислення; creativity – креативність; collaboration – колаборація; communication – комунікація) (Гуца, 2020: 29).

Аналіз досліджень. Усталеним нині є поділ навичок, якими повинен володіти спеціаліст, на hard skills та soft skills. За Н. Длугунович, hard skills – це професійні, технічні, точні навички, що пов'язані з діяльністю в галузі формалізованих технологій та позначають розуміння й знання конкрет-

них професійних завдань (Длугунович, 2014: 239). Через свою стійкість, чіткість, зрозумілість, конкретність і наявність очевидного розрізнення такі навички часто асоційовані з конкретними інструкціями або наявні в посадових інструкціях.

Soft skills – комбінація міжособистісних, соціальних навичок, навичок спілкування, критичного мислення, рис характеру, ставлення, атрибутів кар'єри та емоційного інтелекту. До цих навичок уналежнюють: чесність, спілкування, ввічливість, відповідальність, соціальні навички, позитивне ставлення, професіоналізм, гнучкість, роботу в команді та робочу етику тощо (Bartel, 2018: 456). До м'яких навичок належать такі, вияв яких складно відстежити й наочно продемонструвати, наприклад, комунікативні та управлінські навички. Прийнято вважати, що «тверді» – це суто професійні навички, а «м'які» – це навички універсальні, такі, що сприяють у професійному розвитку особи в певній галузі. Погоджуємося з думкою, що чим вище людина піднімається кар'єрними сходинками, тим менша вага hard skills і більша – soft skills.

Метою статті є аналіз ключових «м'яких навичок» сьогодення, обґрунтування актуальності їх опанування для студентів, наведення ключових методів розвитку soft skills під час вивчення мовознавчих дисциплін.

Виклад основного матеріалу. Опитування роботодавців 2020 року демонструє, що оптимальним співвідношенням Soft skills і Hard skills

є 61% та 39%. Найбільш очікуваними від працівника є вміння брати на себе відповідальність (62,1%), бажання розвиватися (56,9%), наполегливість (48,3%) і комунікабельність (51,7%) (Державний центр зайнятості, 2020). Отже, доходимо висновку, що професійну успішність визначають саме soft skills.

Для викладачів-лінгвістів єдине можливе джерело інформації про викладання м'яких навичок, так само як і певні матеріали для аудиторії, можуть бути отримані з поля прагматики. Прагматична компетентність, стисло визначена як «здатність належним чином користуватися мовою в соціальному контексті» (Robles, 2016: 82), подібна до компетентності в м'яких навичках, тобто у спілкуванні або відбитті очікуваної ввічливої поведінки. Отже, між ними можна провести паралелі в контексті навчання мови. Утім, прагматика – це один з аспектів комунікативної компетентності, який особливо важко засвоювати учням. Культурні знання не розвиваються лише через наслідування прикладів, тому їх потрібно освоювати безпосередньо. Студенти повинні розвивати усвідомлення міжособистісних норм у своїй культурі.

Ключовою м'якою навичкою XXI ст. є здатність до критичного мислення, тобто сприйняття, аналізу та оброблення інформації. Важливим є той аспект, що кількість інформації з часом лише збільшується, отже, темпи її опрацювання пришвидшуються, і помилки в обробленні даних зростають. Це вже звичне джерело для утворення «фейкової», тобто підробленої, хибної інформації. Отже, здатність до аналізу інформації не може бути отримана чи вивчена, лише здобута через практичне опанування. Серед основних методів розвитку аналізованої навички можемо зазначити такі: постановка пізнавальних завдань, створення під час навчального процесу проблемних ситуацій з протилежними поглядами для спонукання студентів до висловлення власних поглядів з обов'язковою аргументацією, прохання проаналізувати ситуацію з позиції аргументів «за» – «проти» тощо. Наприклад, застосувати ґрунтовний аналіз певного явища допомогло б завдання підготувати короткі повідомлення з обов'язковим обговоренням щодо основних теорій змов та їх розвінчання. На заняттях з української мови за професійним спрямуванням таке завдання доцільно впровадити під час вивчення теми «Основи культури української мови», опрацьовуючи логічність як важливу комунікативну ознаку культури мовлення. Під час вивчення дисципліни «Англійська мова» обговорення теорії змов для покращення аналітичного мислення також доцільно, адже воно є частиною

теми «Great Britain». Монархія в цій країні має глибоке коріння, і змови, інтриги, боротьба між різними групами знаті є цікавим матеріалом, який студент повинен знайти, опрацювати і проаналізувати, щоб потім донести до аудиторії. Уміння аналізувати гарно розвивають також завдання, коли потрібно висловити власну думку стосовно різних проблемних питань на зразок розвитку науки, урбанізації тощо, аналізуючи всі переваги й недоліки цих процесів. Такі завдання формують навички толерантно ставитися до різних думок оточення, залагоджувати конфліктні ситуації, піддавати сумніву будь-яку отриману інформацію, правильно шукати джерела та посилатися на них.

Основним, базисним щодо інших soft skill є знатність до комунікування. Така навичка може й повинна бути розвиненою на кожному занятті й в аспекті кожної теми, й кожної вдосконаленої компетентності. Під комунікацією трактують термін, що окреслює людську взаємодію у світі. Такий термін використовують як ознаку конструктивної взаємодії особистостей, націй та етносів, що розгортається на основі взаємної толерантності й порозуміння (Хамітов, 2014). Важливим елементом опанування навички комунікації є набуття досвіду спілкування через вправи, спрямовані на взаємодію студентів між собою. Утім, для формування аналізованої компетентності серед студентів недостатньо лише наповнити навчальний процес комунікативними вправами, які дають змогу вирішувати відповідні проблеми (Гуца, 2020: 30). Вкрай важливими для формування комунікативної компетентності в студентів є завдання, в яких мова виконує передусім когнітивну функцію. Мова повинна стати засобом формулювання думки й отримання кінцевого результату замість позиції опанування мови як кінцевого результату. Студентська увага повинна бути спрямована на зміст тієї чи тієї ідеї, думки, погляду, а їх мовне оформлення повинно ставати засобом оформлення кінцевого результату.

Наприклад, допомогти сформувати комунікативну компетентність на заняттях з української мови за професійним спрямуванням у темі «Стилі української мови» може вправа із залученням кейс-методу, що полягає в тому, що студенти поділені на пари: представник компанії-постачальника й представник компанії-замовника послуг. Студент повинен домовитися з опонентом щодо результатів діяльності: замовлення партії товарів, організації прямої поставки тощо. Окрім залучення одразу кількох стилів спілкування – розмовного, офіційно-ділового, подекуди наукового, почасти епістолярного, а отже, досягнення основної мети

заняття, студенти вчать мовному етикету, вмінню правильно й тактовно провадити бесіду, успішно виходити з тієї чи тієї комунікативної ситуації.

З комунікативною навичкою тісно пов'язана навичка колаборації. У контексті такої компетентності актуалізованою постає командна робота за комбінованими схемами: робота в групах, мікрогрупах, парах. Прикладом такої роботи в курсі української мови за професійним спрямуванням в темі «Мова професійного спілкування як функціональний різновид української літературної мови» постає завдання з проєктного менеджменту – презентування шляхів становлення української мови від започаткування до сьогодення. Студентів поділено на мінігрупи по три людини, кожна мінігрупа досліджує й презентує певний історичний період розвитку української мови з подальшим обговоренням з усією групою. Такий вид завдання розвиває навички плідної колаборації, комунікації, креативного мислення, тайм-менеджменту, критичного мислення (в частинах підбору інформації та дискусії з групою) тощо.

Важливою м'якою навичкою є також креативність як вміння творчо підходити до процесу створення та вдосконалення інформації. Така навичка може бути розвинена за умови врахування індивідуально-психологічних особливостей студентів, під час створення умов вільного вибору видів навчальної діяльності та темпу засвоєння матеріалу, а також під час застосування різних підходів до оволодіння навчальним матеріалом (Гуца, 2020: 29). Упродовж процесу оволодіння креа-

тивними навичками студент розкриває власний інтелектуальний потенціал, визначає свої найкращі якості та психічні особливості, формування оцінно-емоційного ставлення до світу. Наприклад, на заняттях з української мови за професійним спрямуванням під час вивчення теми «Документація з кадрово-контрактних питань» креативне мислення розвиває завдання зі створення власного резюме та мотиваційного листа до омріяної роботи. Така вправа сформує самосприйняття студента, розуміння його цінності на ринку праці та власних досягнень у вибраній галузі діяльності, посилить креативне мислення у створенні документації та оцінці власних здобутків, навичку комунікації (під час презентації резюме) тощо.

У процесі вивчення англійської мови для розвитку креативного мислення передусім підбирають індивідуальні завдання, де студентам потрібно розповісти в усній чи письмовій формі, як би вони повелися в тій чи тій ситуації на робочому місці, вдома, в подорожі тощо.

Висновкуємо, що опанування soft skills є важливим чинником успіху майбутньої професійної діяльності студента. Серед м'яких навичок виділяємо здатність до плідної комунікації, колаборації, креативного та критичного мислення. Аналізовані навички опановують під час здійснення певної практичної діяльності. Перспективою для подальших досліджень вважаємо аналіз розширеного кола м'яких навичок та розроблення методів і методик удосконалення soft skills під час викладання лінгвістичних дисциплін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Robles M. Executive Perceptions of the Top 10 Soft Skills Needed in Today's Workplace. *Business Communication Quarterly*. 2016. 75 (4). P. 453–465.
2. Гуца Г. Місце і роль іноземної мови в формуванні soft skills. *Soft Skills – невід'ємні аспекти формування конкурентоспроможності студентів у XXI столітті*. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2020. С. 28–31.
3. Длугунович Н. Soft skills як необхідна складова підготовки іт-фахівців. *Вісник Хмельницького національного університету. Технічні науки*. 2014. № 6. С. 239–242. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_tekh_2014_6_47
4. Bartel J. Teaching soft skills for employability. *TESL Canada Journal*. 2018. № 35 (1). P. 78–92.
5. Державний центр зайнятості. Розширення можливостей молодих фахівців. URL: www.dcz.gov.ua/ode/file/link/44686/file/Презентація%20Марі
6. Хамітов Н. В. Комунікація. Енциклопедія Сучасної України : електронна версія ; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2014. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=4422

REFERENCES

1. Robles M. Executive Perceptions of the Top 10 Soft Skills Needed in Today's Workplace. *Business Communication Quarterly*. 75 (4). 2016. pp. 453–465.
2. Hushcha H. Mistse i rol inozemnoi movy v formuvanni soft skills [The place and role of a foreign language in the soft skills formation]. *Soft Skills – integral aspects of forming students competitiveness in the XXI century*, 2020, pp. 28–31 [in Ukrainian].
3. Dluhunovych N. Soft skills yak neobkhidna skladova pidhotovky IT-fakhivtsiv. [Soft skills training as a necessary component of it professionals]. *Bulletin of Khmelnitskyi national university* 2014. № 6. С. 239–242. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_tekh_2014_6_47 [in Ukrainian].
4. Bartel J. Teaching soft skills for employability. *TESL Canada Journal*. 2018. № 35 (1). P. 78–92.
5. State Employment Center. Rozshyrennia mozhlyvostei molodykh fakhivtsiv [Empowerment of young professionals], [Online], URL: www.dcz.gov.ua/ode/file/link/44686/file/Презентація%20Марі (Accessed 26.10.2021). [in Ukrainian].
6. Khamitov N. Komunikatsiia [Communication]. *Modern ukrainian encyclopedia*. 2014. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=4422 (Accessed: 26.10.2021) [in Ukrainian].